

İSLAM ŞAİRİ

Mehmed Akif Ersoy

Editörler

Dr. Öğr. Üyesi Arif Edip AKSOY
Doç. Dr. Abdullah ALPEREN

Paradigma Akademi

İSLAM ŞAİRİ

Mehmed Akif Ersoy

Editörler

Dr. Öğr. Üyesi Arif Edip AKSOY
Doç. Dr. Abdullah ALPEREN

ISBN: 978-625-8118-84-1

Sertifika No: 32427
Çanakkale Kitaplığı
Araştırma İnceleme Bilişim Yayın Matbaa
Tic. Ltd. Şti.

Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım
Fetvane Sokak No: 29/A
ÇANAKKALE
e-mail: fahrigoker@gmail.com

Dizgi & Kapak
Himmet AKSOY

Matbaa
Vadi Grafik Tasarım ve Reklam Ltd. Şti.
Sertifika No: 47479

Kitaptaki bilgilerin her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığından alınan bandrol ve
ISBN ile satılmaktadır. Bandrolsüz kitap almayınız.

Eylül 2022
Paradigma Akademi

MEHMET ÂKİF ERSOY'UN SAFAHAT ADLI ESERİNDE DİNLER TARİHİ BAĞLAMINDA DİNSEL MOTİFLER

Doç. Dr. Necati SÜMER*

ÖZET

Mehmet Âkif Ersoy, dönemine damga vurmuş önemli şairlerdendir. Ön plana çıkan eseri, Safahat'tır. Şair, Safahat'ta diğer dinlere ve kültürlere ait motifler üzerinde durur. Yahudilik, Hristiyanlık, Mecusilik, Budizm ve Eski Mısır dinsel kültürü şairin eserinde kullandığı dinlerden çeşitli örneklerdir. Bu bilgiler ışığında çalışmada şair Mehmet Âkif Ersoy'un *Safahat* adlı eseriyle sınırlı olmak üzere onun dinler tarihi çerçevesinde kullandığı motifler üzerinde durulmuştur. Çalışmanın amacı çok yönlü olan şairin dinler tarihinden nasıl faydalandığını ortaya koymaktır. Böylece Ersoy'un yazılarına derinlik katmak için dinsel motifleri nasıl kullandığı ve geçmişle gelecek arasında köprü kurmak için hangi kavramları niçin tercih ettiği ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, İnançlar, Dinsel Motifler, Mehmet Âkif Ersoy, Safahat.

Giriş

Mehmet Âkif Ersoy, Türk edebiyatının önemli şairlerindedir. Onun şiirleri oldukça derinliklidir. Bunda Ersoy'un çok yönlü ve birikimli bir yazar olmasının etkisi büyüktür. Bu çerçevede şiirine yansıyan alanlardan biri, dinler tarihidir. Ersoy, dinler tarihinde oldukça birikimlidir. Birikimini şiirlerine doğrudan ya da dolaylı

* Siirt Üniversitesi, Dinler Tarihi Ana Bilim Dalı. necatisumerr@gmail.com

olarak yansıtır. Onun bu çalışma bağlamında *Safahat* adlı eserinde söz konusu ettiği dinler; Yahudilik, Hristiyanlık, Mecusilik, Budizm ve Eski Mısır dinsel geleneğidir. Bu inançları hangi şiirde nasıl ele aldığı çalışmada başlıklar hâlinde ortaya konulacaktır.

1. Yahudilikle İlgili Motifler

Mehmet Akif Ersoy'un eserinde motiflerinden yararlandığı dinlerden biri, Yahudiliktir. Semitik dinlerden olan Yahudilik; kendine özgü öğretileri, ibadetleri ve ahlak anlayışı olan bir inanç sistemidir. Tarihini Hz. İbrahim'le başlatan bu din, vaat edilmiş topraklarla özdeşleşmiş bir millet hayatını, ortak bir inancı, dili, edebiyatı, folkloru, kanunu ve sanatı ihtiva eder. Yahudiliğin ilk peygamberi Hz. İbrahim sonuncusu Malaki'dir. Bu dinin kutsal metni Eski Ahit'e göre bütün insanlar tek bir soydan gelir. Yahudilik açısından Hz. Nuh'un oğullarına kadar insanlar arasında herhangi bir ırk ayrımı söz konusu değildir. Yahudiliğe göre Hz. Nuh'un Ham, Sam ve Yafes adlarında üç oğlu vardır. Bunların her biri, bir milletin atasıdır. Sam ve onun soyu geleneksel Yahudi anlayışına göre diğerleri arasında seçkin bir yere sahiptir. Sam'ın soyundan gelen Eber, Hz. İbrahim'in büyük atası kabul edilir. İbrahim'e, Eber'in soyundan gelen anlamında İbrani adı verilir. Hz. İbrahim'den sonra Hz. İshak, Hz. Yakup ve oğulları, Yahudilerin ataları olarak peygamber silsilesini devam ettirir. Onlar, kutsal topraklara gitmekle görevlendirilirler. Bu yolda birçoğu zorluklarla karşılaşır ve yaşadıkları topraklardan sürgün edilir. Sürgünlüğe rağmen Yahudilik, geçmişten günümüze kendine özgü kutsal metinleri ve yaşam tarzıyla varlığını sürdürmeye devam etmektedir.¹

Yukarıda bahsedilen bilgiler, Ersoy'un şiirlerinde bir ad ya da kavram olarak geçmektedir. Buna göre Onun "**Vaiz Kürsüde**" adlı şiirinde Yahudilik ile ilgili olarak Yahudiler kavramından şöyle bahsedilir:

---

¹ Baki Adam, "Yahudilik", *Dinler Tarihi El Kitabı*, Ed. Baki Adam, (Grafiker Yayınları, Ankara, 2015), s. 60-71.

Yahudiler, Üzeyr'e

Hristiyanlar İsa'ya Allah'ın oğlu deyince

Allah'ın birliği ilkesi bozulup yok oldu.

Peki, senin bu kopkoyu şirkin sığar mı imana?²

Söz konusu şiirde Yahudilik inancının müntesibi olan Yahudilerin Üzeyr'e Allah'ın oğlu yakıştırmaları yaptığından söz edilir. Bunun şirk olduğuna değinen Ersoy, ayrıca şiirde Yahudiler ile ilgili olarak Üzeyr kavramını kullanılır. Kur'an'da Tevbe suresi 30. ayette üzerinde durulan bu isim, Yahudiler açısından tartışmalı bir konuyu ifade eder.

Yahudiler, Üzeyr'i Allah'ın oğlu olarak nitelendirirken Hristiyanlar benzer biçimde İsa'yı oğul olarak kabul etmişlerdir. Üzeyir ismi genel kanaate göre Eski Ahit'te ifade edilen Ezra'dır. Kur'an'daki Üzeyr'in karşılığıdır. Yahudiler ona Allah'ın oğlu olarak saygı göstermişlerdir. Özellikle Kur'an'ın indiği dönemde Arabistan Yahudileri Ezra'yı muhtemelen bu şekilde nitelendirmişlerdir.³ Bu bilgiler ışığında Ersoy, şiirde dinler tarihi açısından yaygın olan mezkûr anlayışın yanlışlığına vurgu yapar.

Yahudilik bağlamında Safahat'ta üzerinde durulan diğer bir motif, **İbrahim** peygamberdir. Yahudiler onu ataları olarak kabul ederler. Ersoy **Şark** adlı şiirinde hem Müslümanlar hem de Yahudiler açısından önem arz eden bu motifi kullanır. Buna göre:

Allah'ım! Gördüğüm âlem mi insanlığın beşiği?

Bu çöllerden mi yükseldi tarihin bütün uygarlığı?

Şu ıpıssız bucaklar mıydı Allah'ı birleyenlerin yurdu?

Bu kumlardan mı, Allah'ım, peygamber fişkırap durdu?

---

² Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, (Beyan Yayınları, İstanbul, 2015), s. 501.

³ Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, (Vadi Yayınları, Konya, 1998), s. 378; Baki Adam, *Yahudilik ve Hristiyanlık Açısından Kur'an'ın Tartışmalı Konuları*, (Pınar Yayınları, İstanbul, 2003), s. 33-37.

Henüz tek iman şimşegi çakmadan göğünde dünyanın

Bu göklerden mi coştı, Allah'ım, sağnak sağnak dinlerin?

Serendipler, şu sahiller mi? Cudiler bu dağlar mı?

İbrahim'e yol gösteren bu beldenin yıldızları mı?

Mekke Medineler, Mescid-i Aksa'lar bu topraktan mı
yoğruldu?

Bu vadiler mi eşlik ettikçe geçirdi kendinden Davud'u?

Hiralar, **Tûr-i Sina**'lar, bu ufukların mı şah eseri?

Bu taşlardan mı yer yer taşı, Allah'ın Ruhu'nun sırları?⁴

İslam'ın temel kaynağı Kuran'da adından en çok söz edilen peygamber olan Hz. İbrahim; güneş, ay ve yıldızlar üzerine sorgulamalar yapması, evrenden hareketle monoteist bir tanrı anlayışına varması ve akli önceleyen yaklaşımıyla İslam açısından ön plana çıkar. Politeist inancın yanlışlığını savunan Hz. İbrahim, yaşadığı dönemde putperestliğe şiddetle karşı çıkar. Kur'an'da İbrahim peygamberin putlarla dolu bir ibadethaneye girip bütün putları kırması ve en büyük puta dokunmayıp baltasını onun boynuna asması, dönemin çok tanrıcılığına karşı akıllıca bir tavır olarak ortaya konulur. O, yaptığı eylemin bedelini ateşe atılmakla öder. Firavun onu ateşe atarak cezalandırmak ister. Fakat Allah, ateşi onun için bir serinliğe ve selamete dönüştürür. Böylece ateş İbrahim'i yakmaz. Hz. İbrahim Allah'a bağlı bir peygamberdir. Bağlılığını oğlu İsmail'i kurban etmekten çekinmeden sergiler. O, aynı zamanda Kâbe'yi oğluyla birlikte inşa eder. Dolayısıyla İslam kaynakları açısından İbrahim peygamber imanın, teslimiyetin ve sorgulayışın sembolü olarak ön plana çıkar.⁵

Ersoy'un şiirinde üzerinde durduğu Yahudilikteki İbrahim peygamber tasviri, İslam geleneğine benzer. Nitekim Yahudi

---

⁴ Ersoy, *Safahat*, 2015, s. 879.

⁵ el-Bakara, 2: 127; el-Enam, 6: 76-79; el-Enbiya, 21: 51- 70; el-Hacc, 22: 78.

kaynaklara göre İbrahim, MÖ 2000 yıllarda Ur şehrinde dünyaya gelir. Dönemin kralı Nemrut, rüyasında erkek bir çocuğun dünyaya geleceğini ve yerleşik düzeni değiştireceğini görür. Rüyasının gerçekleşmemesi için ülkede büyük bir doğumhane yaptırır. Burada doğacak bütün erkek çocukları öldürtmeyi planlar. İbrahim'in annesi bunu duyunca çocuğunu bir mağarada gizlice dünyaya getirir. Yetişkin olduğunda İbrahim, güneşe ve aya bakarak bunların Rabbi olabileceğini düşünür. Fakat batan şeylerin Tanrı olmayacağını düşünerek evrende yaratıcı tek bir Tanrı'nın olduğu sonucuna ulaşır. Yahudi yazılı kaynaklarında geçmese de sözlü kaynaklarda Kur'an'da anlatılanlara benzer şekilde putları kırması hadisesine değinilir.

Yahudilere göre İbrahim yirmili yaşlarda iken babası Terah'ın yerine put satmak için pazara gider. Fakat o, satmak yerine putları yerde sürükler. Yine puthanede kimsenin görmediği bir zamanda bütün putları kırar ve baltayı büyük putun boynuna asar. Nemrut, hadiseyi duyunca öfkelenir ve İbrahim'den bunun hesabını sorar. İbrahim, bu işi büyük putun yaptığını söyleyince Nemrut onu zindana attırır. İbrahim, burada uzun bir süre aç ve susuz bekletilir. Nemrut'un öfkesi dinmez ve İbrahim'i ateşe atmak ister. İbrahim, mancınıkla ateşe atılır. Fakat Tanrı onu yanmaktan kurtarır. Ateş içindeki kütükler tomurcuklanır ve meyve verir. Böylece İbrahim'i yakacak olan ateş bir bahçeye dönüşür.

Yahudi kutsal metnine göre bu olaydan sonra İbrahim, ailesi ve kardeşleriyle birlikte Fırat'ın kıyısındaki Ur şehrine gelir. Buradan Harran'a geçer. Daha sonra eşi Sara ile birlikte 75 yaşında Kenan topraklarına gelir. Kuraklık nedeniyle Mısır'dan geçince güzelliğinden dolayı eşini, kız kardeşi olarak tanıtır. Firavun, Sara'yı kendisine eş olarak almak isteyince başına felaketler gelir. Bunun üzerine Firavun, İbrahim'e eşini geri verir. Mısır'dan çıktıktan sonra İbrahim, eşinin yaşlılığından dolayı çocuk doğurmayacağını düşünerek cariyesi Hacer'i yanına alır. İbrahim'in Hacer'den İsmail adında bir erkek çocuğu olur.

İbrahim, 86 yaşındadır. O, 99 yaşına geldiğinde Sara'dan da bir çocuk sahibi olur. Adı İshak olan çocuk, İbrahim'e soyu çoğalsın diye Tanrı'dan bir hediye olarak verilir. Sara, çocuğu olduktan sonra Hacer'i kıskanır ve kendisiyle alay ettiği gerekçesiyle onu evden uzaklaştırır. Hacer ve İsmail, Sina Yarımadasının orta kesimlerinde bulunan Paran Çölü'ne gider. Bu olaydan sonra Rab, İbrahim'i, oğlu İsmail'i kurban etmekle sınar. İbrahim sınanmayı kabul eder ve İsmail'i kurban etmek ister. Yahudi kaynaklarına göre Rab, İbrahim'in bağlılığını görür ve İsmail'in yerine kurban etmek üzere ona bir koç gönderir. Tanrı, İbrahim'e teslimiyetinden dolayı soyunu kalabalıklaştıracağını ve onu toprak sahibi yapacağını bildirir. Hz. İbrahim 175 yaşına gelince vefat eder ve Hevron'da defnedilir.⁶

Mehmet Akif Ersoy, Safahat'ta "**Ressam Haklı**" adlı şiirinde ise Yahudiliğin diğer başat motifi Hz. Musa'ya ve onunla bağlantılı olarak Kızıldeniz serüvenine ve Firavuna değinir. Şiirde yeni yaptırılan bir köşkün salonuna asılan bir resim vardır. Günün kutsal tarih modasına uyularak resim yapılmıştır. Köşkün sahibi zengin adam ile ressam arasında şöyle bir diyalog geçer:

Kıpkızıl bir boya çektin odanın her yerine,
Bu resim askeri saldıracakken Firavun'un
Kızıldeniz'in yarılarak geçmesidir Musa'nın.
Hani Musa be adam!
Çıkmış efendim karaya
Firavun nerede?
Boğulmuş.
Ya bu kan rengi boya!
Kızıldeniz ay efendim, yeşil olmaz ya bu da!

---

⁶ Yaratılış, 12: 1-20; 16: 1-15; 21: 1-21; 23: 1-19.

Çok güzel tabloymuş. Doğrusu şenlendi oda.⁷

Söz konusu şiirde Yahudilik bağlamında üç önemli motif vardır: Hz. Musa, Firavun ve Kızıldeniz. Firavun eski Mısır hükümdarına verilen addır. Hz. Musa yaşadığı dönemde firavun ile zorlu mücadeleye girişmiştir. Sözü edilen firavunun II. Ramses olduğu ileri sürülür. Kızıldeniz ise Hz. Musa'nın firavundan kaçarken geçtiği denizdir. Kızıldeniz ismi Kur'an'da geçmez fakat Eski Ahit'te söz konusu edilir.⁸

Şiirde asıl temel motif ise Hz. Musa'dır. Onun önemini anlamak bağlamında Yahudi kaynaklarında nasıl geçtiği üzerinde durmak gerekir. İslam kaynakları açısından Hz. Musa'nın hayatı, zaten Kuran-ı Kerim'de ayrıntılı olarak geçmekte ve yaygın olarak bilinmektedir. Kuran-ı Kerim'de anlatılan Hz. Musa kıyası ile Eski Ahit'teki arasında bazı farklılıklar olsa da genel olarak benzer bir anlatım söz konusudur.

Eski Ahit'te anlatılanlara göre Yahudilerin üçüncü büyük atası olarak kabul edilen Hz. Yakup ve özellikle küçük oğlu Yusuf dönemi, Yahudilerin parlak zamanları olarak kabul edilir. Yusuf'un kardeşleri tarafından kıskanılması, kuyuya atılması, bir ticaret kervanı tarafından kuyudan çıkartılıp Mısır'a götürülmesi, firavunun sarayına maliye nazırı olması ve Mısır'ın ekonomisinin Yusuf'a teslim edilmesi Hz. Musa'dan önceki Yahudi tarihinin önemli olaylarıdır. Yahudiler Yusuf zamanında refah ve huzur içinde yaşar. Fakat dönemin rengi Yusuf'un ölümünden sonra değişir. Mısır'da Yusuf'tan sonra Yahudiler için zor bir dönem başlar. Tahta geçen yeni firavun, İsrailoğullarını köleleştirir. Böylece İsrailoğulları 210 yıl Tevrat'a göre ise 430 yıl Mısır'da köle olarak kalır.⁹

Eski Ahit'e göre İsrailoğulları için parlak geçen Yusuf döneminden sonra Mısır'da uzun süren bir kölelik hayatı başlar.

---

⁷ Ersoy, *Safahat*, 2015, s. 263.

⁸ Mısır'dan Çıkış 14/1-31.

⁹ Adam, "Yahudilik", *Dinler Tarihi El Kitabı*, s. 66-71; Mısır'dan Çıkış, 12/40.

İsrailoğulları esaret altında harç, kerpiç yapımı gibi her türlü zorlu işleri yapar. Bu arada dönemin Mısır firavunu bir rüya görür. Firavun rüyasını kâhinlere yorumlatır. Rüyaya göre İsrailoğulları arasında bir erkek çocuk dünyaya gelecek ve firavunun tahtını elinden alacaktır. Bu durumdan korkan firavun, askerlerine o yıl doğacak İsrailoğullarının bütün erkek çocuklarının öldürülmesi emrini verir. Emre göre bütün erkek çocukları Nil Nehri'ne atılacak kızlar ise bağışlanacaktır.¹⁰

Eski Ahit'e göre Levili bir adam, kendi kabilesinden bir kızla evlenir. Kadın gebe kalır ve bir erkek çocuğu dünyaya getirir. Çocuğun alımlı olduğunu gören annesi onu üç ay boyunca gizler. Onu uzun süre saklayamayacağını anlayan annesi, hasır bir sepet alıp onu katran ve ziftle kaplar. Daha sonra içine Musa'yı koyup Nil Nehri'nin kıyısındaki sazlığa bırakır. Çocuğun ablası ne olacağını merak ederek bir süre sepeti gözler. Tam o sırada firavunun kızı yıkanmak için Nil'e girmiştir. Nehirde sepeti görür ve hizmetçilerden onu alıp kendisine getirmesini ister. Hizmetçi, sepetin içine bakınca ağlayan bir çocuk görür. Ona acıyarak bu İbrani çocuğu, der. Durumu izleyen çocuğun ablası firavunun kızının yanına gelerek, ona emzirsin diye bir sütnine çağırayım mı, diye sorar. Firavunun kızı, evet deyince çocuğun ablası gidip annesini çağırır. Firavunun kızı, kadına bunu benim için emzir, ücreti neyse sana vereceğim, der. Böylece gerçek annesi, bebeğini alıp emzirir. Çocuk büyüyünce onu geri getirir. Firavunun kızı çocuğu evlat edinir ve onu sudan çıkardım diyerek adını Musa (Moşe) koyar.¹¹

Sarayda iyi şartlarda büyüyen Musa bir gün şehre gider. Orada bir Mısırlı ile soydaşı bir İsrailinin kavga ettiğini görür. Eski Ahit'e göre Mısırlının soydaşını dövdüğünü fark eden Musa, önce çevresine bakınır. Etrafta kimsenin olmadığını anlayınca Mısırlıyı öldürür. Sonra da cesedini kumda saklar. Ertesi gün yine şehre gittiğinde iki

---

¹⁰ Mısır'dan Çıkış 1/11-22; Adam, *Dinler Tarihi El Kitabı*, 2015, s. 68.

¹¹ Mısır'dan Çıkış 2/1-10.

İsrailinin kavga ettiğini görür. Musa, haksız olduğunu gördüğü kişiye niçin kardeşini dövüyorsun, diye sorar. Bunun üzerine adam, kim seni başımıza kâhya atadı yoksa Mısırlıyı öldürdüğün gibi beni de mi öldüreceksin, diye cevap verir. Bunun üzerine Musa, önceki günkü olayın ima edildiğini anlar ve oradan uzaklaşır. Firavun ise olanları duyunca Musa'yı öldürtmek ister. Fakat Musa, firavundan kaçıp Medyen'e gider. Orada bir kuyunun başına oturur. O esnada Medyenli kâhin Yitro'nun kızları hayvanlarına su vermek için kuyuya gelmiştir. Fakat bazı çobanlar gelip kızları oradan kovar. Bunun üzerine Musa, kızlara yardım eder. Kızlar babalarının yanına dönerek başlarından geçenleri anlatır. Kâhin Yitro, kızlarına yardım ettiği için Musa'yı yanına alır ve ona çobanlık görevini verir. Eski Ahit'e göre kızı Sippora'yı Musa ile evlendirir. Musa'nın bu kadından Gerşom isimli bir çocuğu olur.¹²

Musa, bir gün kayınbabası Medyenli Yitro'nun sürüsünü otlatırken Tanrı, Horeb Dağı'nda bir çalılıktan yükselen alevlerin arasından ona seslenir. Musa, çalılığa yaklaşıncı onun sürekli yandığını fakat alevinin bir türlü azalmadığını fark eder. Musa, merakını gidermek için alevlere yaklaşıncı Tanrı, ona görünür ve buraya fazla yaklaşma, der. Musa'ya çarıklarını çıkar çünkü bastığın yer kutsal topraktır, diye seslenir. Musa'ya ataları İbrahim, İshak ve Yakup'un tanrısı olduğunu ve artık İsrailoğullarını esaretten kurtarma görevini kendisine verdiğini söyler. Tanrı, böylece ona peygamberlik vermiş olur. Musa'ya yardımcı olarak da kardeşi Harun'u görevlendirir.¹³

Musa, vazifeyi kabul ederek Mısır'a gider ve firavundan İsrailoğullarını serbest bırakmasını ister. Firavun Musa'ya, tanrısını tanımadığını ve kavmini de bırakmayacağını söyler. Firavun teklifi kabul etmediği gibi İsrailoğullarının Musa'nın peşinden gitmemesi için onlara daha zorlu görevler verir. Böylece Musa, firavunun

¹² Mısır'dan Çıkış 2/11-22.

¹³ Mısır'dan Çıkış 3/1-10; Adam C. Welch, *Pophet and Priest in Old Israel*, (Basil Blackwell, Oxford, 1953), s. 52-53.

yanına gittikten sonra halkı daha zor duruma düşer. Halkının başına gelenler için Tanrı'ya yakındır. O'ndan yardım ister.¹⁴

Musa'nın yakarışı olumlu karşılık bulur. Tanrı, Mısır'ın üzerine birçok felaket musallat eder. Nil Nehri'nin sularının kana dönüşmesi, nehrin kurbağalarla dolup taşması, sineklerin Mısır'ı istila etmesi, gökten atsineği yağması, kırdaki hayvanların telef olması, çıban hastalığının yayılması, dolunun her tarafı yıkması, çekirge istilası, gökyüzünün karanlığa bürünmesi, ilk doğan çocukların ölmesi firavunun inadından dolayı ülkesinin başına gelen felaketler olmuştur. Bu felaketler neticesinde ve Mısırlıların da baskısıyla firavun, inadından vazgeçer. İsrailoğullarını serbest bırakır. Hz. Musa, İsrailoğulları ile birlikte halkının 430 yıl boyunca yaşadığı Mısır'ı terk eder.¹⁵

Firavun, İsrailoğullarının şehri terk etmesinden sonra onları özgür bırakmakla yanlış yaptığını düşünür. İsrailoğullarını tekrar köleleştirmek için büyük bir orduyla peşlerinden gider. Eski Ahit'e göre Tanrı'nın yardımıyla Musa, asasıyla Kızıldeniz'i yararak geçer. Firavunun ordusu ise sular altında kalır. Böylece İsrailoğulları kendilerine yardım eden Tanrı'ya ve peygamberleri Musa'ya güven duyarlar.¹⁶

Ömrünün sonuna doğru Musa, halkına son kez Tanrı'nın emrettiği ezgiyi okur. Daha sonra Moab ovasından Nevo Dağı'na giderek Eriha kenti karşısındaki Pisga Dağı'na çıkar. Tanrı, bu dağın tepesinden ona bütün ülkeyi gösterir. Ona; İbrahim'e, İshak'a, Yakup'a ve soyuna vereceği ülkenin bu olduğunu söyler. Daha sonra Musa'ya, ülkeyi sana gösterdim ama oraya gitmeyeceksin, der. Musa, Moab'da vefat eder. Eski Ahit'e göre Tanrı, Musa'yı Moab ülkesinde Beyt-Peor karşısındaki vadide gömer. Böylece Tanrı dışında kimse Musa'nın mezarının nerede olduğunu bilmez. Musa

---

¹⁴ Mısır'dan Çıkış 5/1-7.

¹⁵ Mısır'dan Çıkış 12/40-42.

¹⁶ Mısır'dan Çıkış 14/1-31.

öldüğünde, 120 yaşındadır. Vefatından sonra İsrailoğulları, Musa için 30 gün boyunca yas tutarlar.¹⁷

Kısacası Hz. Musa'nın zorlu yaşam öyküsü, Ersoy'un şiirinde önemli bir motif olarak dile gelir. Onun çabası ve karşılaştığı zorluklar özellikle Kızıldeniz'i geçmesi önemli bir aşama olarak ifade edilir.

Yahudilik bağlamında Ersoy'un sık olarak kullandığı firavun kavramı onun “**Firavun ile Yüz Yüze**” başlıklı şiirinin temel izleğidir. Burada firavun kapsamında II. Amnofis'ten bahsedilir:

Adaletin ne dehşetli ne büyük tecellisi
Şu leş görür gibi görmek **İkinci Amnofis**'i
Bu **firavun** ki civarından ürküyordu insanlar
Bu firavun ki saraylar, sütunlar, anıtlar
Bütün hayatını ezberletirdi ufuklara
Bu firavun ki boyun eğmişse bir hakka
O yalnızca kendi ölümsüzlüğüydü, kendi nefsiydi
Bu firavun ki o gölgenin ölümsüzleşme ümidi
Dumanlı beynini sardıkça, artık insanlara
İmkânsız olurdu huzur ihtimali dünyada
Bu firavun ki cehennemdi yerde kâbusu
Cehennem olmadan önce uğursuz vücudu
Bu firavun ki insanlar korkudan büküp belini
Korku içinde tavaf etmişti heykelini
Bu firavun, bu görünmez kaza, bu saklı bela
Ki bir zaman tapılıp “Yüce Tanrımızsın” dendi ona

---

¹⁷ Yasa'nın Tekrarı 31/1-12.

Ne ilahi intikam bu ne bitmeyen hüsrân
Gelen geçene ibret olur, yatarak böyle sefil, üryan
Soyulmadık eti kalmış, bilinmiyor kefeni
Açıktâ, mumyası hâlâ dağılmayan bedeni.¹⁸

Sözü edilen bu şiirde dönemin Mısır devletinin yönetsel ve dinsel anlayışı ortaya konulur. Mısır hükümdarları firavunların tanrısal otoriteye eş görüldüğü ifade edilir. Firavunlardan II. Amnofis'in döneminde insanlara yaşattığı cehennem gibi hayat dile getirilir. İnsanların kendisinden korktuğu II. Amnofis neredeyse "Yüce Tanrı" konumunda görülür. MÖ (1426-1400) 15. yüzyılda yaşayan bu firavun, insanların kâbusu olmuştur. Amnofis ya da Amenofis bazı Mısır krallarının adı olarak da bilinir. Şiirde sözü geçen Amnofis bunlardan en çok ön plana çıkan kral firavundur.¹⁹ Öldükten sonra bile mumyalanmış ve buna rağmen insanların ona karşı korkusu sona ermemiştir. Şiirde insanların heykelini tavaf etmesi ve öldükten sonra bile ona tanrı gibi saygı duyulması olayına telmih yapılarak onun döneminde yarattığı etki ortaya koyulur. Ersoy, bu kadar etkili bir firavunun şimdi mezarında çıplak ve çaresiz yatmasının insanlar için ibret olduğunu dile getirir.

Şair, **Şark** adlı şiirde, Yahudiliğin peygamberi Musa'nın vahiy aldığı Sina Dağı'na atıf yapar. Sina çölünde yükselen bu dağ, şair açısından uygarlığın doğduğu önemli bir mekân olarak görülür. Bu çerçevede Tûr-i Sina veya diğer adıyla Sina Dağı, Sina Yarımadasının güneyinde bulunan denizden yüksekliği 2300 metre olan bir tepedir. Burası eski bir volkanik bölgedir. Bu sebeple çorak ve kayalıktır. Tevrat'ta geçen Horeb Dağı'nın yeri kesin olarak bilinmemektedir. Din adamları ve araştırmacılara göre Horeb denilen yer aslında Cebel-i Musa veya Tûr-i Sina adıyla bilinen Sina

---

¹⁸ Ersoy, *Safahat*, 2015, s. 931-935.

¹⁹ Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, 1998, s. 29.

Dağı'dır.²⁰ Ersoy, buranın önemine binaen şiirinde söz konusu motifi kullanır.

Allah'ım! Gördüğüm âlem mi insanlığın beşiği?
Bu çöllerden mi yükseldi tarihin bütün uygarlığı?
Şu ıpıssız bucaklar mıydı Allah'ı birleyenlerin yurdu?
Bu kumlardan mı, Allah'ım, peygamber fıskırıp durdu?
Henüz tek iman şimşeği çakmadan göğünde dünyanın
Bu göklerden mi coştı, Allah'ım, sağnak sağnak, dinlerin?
Serendipler, şu sahiller mi? Cudiler bu dağlar mı?
İbrahim'e yol gösteren bu beldenin yıldızları mı?

Mekke Medineler, Mescid-i Aksa'lar bu topraktan mı
yoğruldu?

Bu vadiler mi eşlik ettikçe geçirdi kendinden Davud'u?
Hiralar, **Tûr-i Sina**'lar, bu ufukların mı şah eseri?
Bu taşlardan mı yer yer taşı, Allah'ın Ruhu'nun sırları?²¹

Safahat'ta sadece Hz. İbrahim ve Hz. Musa motifleri geçmez aynı zamanda kendisine Zebur adlı kitap verilen Hz. Davud'dan da söz edilir. Hz. Davut'un konu edildiği şiir, "**Doğu'nun Biricik Sanat Dâhisi**"dir. Şiirde onun sesinin gücünden bahsedilir. Onun sesinin ölüleri mezardan çıkararak kıyamet suru gibi etkili olduğundan dem vurulur. Davud motifi bu anlamda Yahudiler için önemlidir. MÖ 970'lere tekabül eden dönemi, oldukça parlak geçer. Hikmet, güzel konuşma ve ilimle anılan bir peygamberdir. Yahudiler onu, İsrail'in kurucusu olarak kabul ederler. Talut'un ardından tahta geçen Davud,

---

²⁰ Adil Asımğil, *Kutsal Yerler*, (Atlas Kitapları, İstanbul, 2008), s. 98-105.

²¹ Ersoy, *Safahat*, 2015, s. 879.

Kudüs'ü başkent yapar. Yahudi geleneğinde güç ve ihtişamın sembolü olarak değer görür.²²

Onun Yahudi geleneğindeki önemini ve Müslümanlar açısından da kıymetini şair dizlerinde şöyle dile getirir:

Gel ey, sanatın **Davud**'u, Kıyamet surundan bir ses ver

Gel ki mızrabınla Doğu'nun dalgın ufukları uyansın

Her telin bir sesle feryadı kıyametler koparsın

Yerle bir olmuş emeller silkinip çıksın mezarından

Hayat dalgaları fişkırsın ortamın inleyen ruhundan.²³

2. Hristiyanlıkla İlgili Motifler

Mehmet Akif Ersoy Safahat'ta Hristiyanlıkla ilgili motifler kullanır. Onun şiirine konu olan Hristiyanlık, Filistin bölgesinde Yahudiliğin devamı olarak ortaya çıkmış bir inanç sistemidir. Mesih'in taraftarları anlamına gelen Hristiyanlık, İsa merkezli bir dindir. Onun doğumu, gençliği ve çarmıha gerilişi bu dinin şekillenmesinde önemli dönüm noktalarıdır. Bu inanç sistemine göre İsa, Âdem'in işlediği günahı ortadan kaldırmak için çarmıhta can vermiş, böylece bütün insanlığı kurtarmıştır. Filistin'de doğan Hristiyanlığı, İsa belli bir aşamaya getirmiştir. Hristiyan inancına göre İsa'nın göğe çekilmesinden sonra bu din Pavlus'un etkisiyle farklı bir görünüm kazanmıştır. Yahudiler arasında doğup gelişen Hristiyanlık Pavlus ile birlikte Yahudi olmayanlar (Gentile) arasında yayılmıştır. Zamanla bölünmelere uğrayarak Katoliklik, Ortodoksluk ve Protestanlık olmak üzere üç büyük mezhebe ayrılmıştır.²⁴

Mehmet Akif Ersoy, "**Berlin Hatıraları**" adlı şiirinde doğrudan Hristiyan kavramını kullanır. Şair dizelerinde Berlin'de bir

---

²² Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, 1998, s. 91.

²³ Ersoy, *Safahat*, 2015, s. 1061.

²⁴ Ahmet Hikmet Eroğlu, "Hristiyanlık", *Dinler Tarihi El Kitabı*, (Grafiker Yayınları, Ankara, 2015), s. 134.

ateistin içinde bulunduğu çıkmazı dile getirir. Birçok davranışının yanlışlığını vurgulayan şair, adamın ateist olmayı içine sindiremediğini fakat diğer yandan Hristiyan ve Müslüman olmayı da kabullenmediğini belirtir. Onun tercih ettiği yol, Ersoy'a göre sefilliktir. Şiirde ne Müslüman ne de Hristiyan olmuş diyerek bir karakter bağlamında iki dine ait isimlendirmelere değinir:

Zavallı ömrünün sonunda dinden çıkmış

Şu var ki midesi dinsizliği pek sindirememiş

Ne **Müslüman** ne **Hristiyan** sefil bir varlık oluvermiş

Yıkanma yok, tuvalet yok

Yazın belinde çamur.²⁵

Şair Ersoy “**Vaiz Kürsü**”de adlı şiirinde Hristiyanların İsa’yı Tanrı’nın oğlu olarak nitelendirmesine değinir:

Yahudiler Üzeyr’e,

Hristiyanlar İsa’ya Allah’ın oğlu deyince

Allah’ın birliği ilkesi bozulup yok oldu.

Peki, senin bu kopkoyu şirkin sığar mı imana?²⁶

Şiirde sözü edilen tanrı oğul ilişkisi İslam tarafından kesin bir dille reddedilmiştir. Çünkü Tanrı’ya çocuk atfetmek, Kur’an’da İhlas Suresi’nde geçen “O doğurmamış ve de doğurulmamıştır.” ayetine ters bir yaklaşımdır. Başka bir deyişle bunu kabul etmek İslam açısından şirktir. Ersoy şiirinde diğer dinlerin bu görüşünü kopkoyu şirk olarak görüp reddettiğini belirtir. Ona göre bu anlayış Müslümanın imanına sığmaz.

Öte yandan Hristiyanların İsa’yı teslisin bir parçası olarak görmeleri ise İznik Konsili’nde karar bağlanan bir konudur. Bu çerçevede Tanrı’ya oğul atfetme olayının eleştirisi şiirde tarihsel

---

²⁵ Ersoy, *Safahat*, 2015, s. 611.

²⁶ Ersoy, *Safahat*, 2015, s. 501.

vurgu olarak hatırlatılır. Öyleyse şairin hatırlattığı şey, İsa'nın Hristiyanlıktaki konumun tarihsel süreçte nasıl biçimlendiğidir.

Hristiyanlıkta merkezi bir konumda olan İsa hem tarihsel hem tanrısal şahsiyetiyle önemli bir din kurucusudur. Gerek kanonik gerekse apokrif Hristiyan kaynakları incelendiğinde İsa'nın hayatı ile ilgili bazı farklılıkların olduğu görülür. Kaynakların hepsinde ortak olan nokta, onun zorlu ve sancılı bir hayat yaşadığıdır. Hristiyan kaynaklarına göre İsa'nın doğumu kadar doğum öncesi de ilginçtir. İsa'nın büyükbabasının ismi Yoahim büyük annesinin ismi ise Hanna'dır. İmran soyundan olan İmran, zengin fakat kısır bir erkektir. Mabede her gittiğinde çevresi tarafından soyu olmamakla suçlanır. Yoahim'in bu durum karşısında yaptığı şey, çöle inzivaya çekilmektir. Çölde oruç tutar ve dua eder. Uzun zaman kendi içine yönelen Yoahim ancak Tanrı'dan bir müjde alırsa bu işe son vereceğini söyler. İnsanlardan uzaklaştığında Tanrı'nın kendisini duyacağını ve duasının kabul olacağını bilincindedir. Bunun için çaba sarf eder. Bedel olarak oruç tutar. Bedenini ve zihnini disipline eder.²⁷

İsa'nın dedesi Yoahim'in çöle çekilişi ve yalnızlığına gömülmesi eşi Hanna'yı çok üzer. O, sürekli ağıtlar yakmaya başlar. Tanrı'ya yakarışlarda bulunur. Tanrı, Hanna ve Yoahim'in dualarına karşılık verir. Rabbin meleği, Hanna'ya bir çocuğa hamile kalacağını müjdeler. Hanna, çocuğu doğurursa Tanrı'ya şükürünün ifadesi olarak onu mabede adayacağını vaat eder. Hanna, hamile kalır ve dokuzuncu ayda bir kız çocuğu doğurur. Bebeğine Meryem ismini verir. Hanna, sözünde durur ve çocuğu üç yaşına gelince mabede adar. Meryem, burada on iki yaşına kadar kalır. Yahudi din adamları; ergenlik çağına girdiği ve mabedi kirletmemesi gerektiği için onun evlendirilme zamanının geldiğini söylerler. Bunun üzerine Başrahip Zekeriya, onlardan halktan dul erkeklerinin toplanmasını ve her birinin eline bir asa verilmesini ister. Gelen erkeklerin asaları

---

²⁷ Yakup İncili 1/4.

toplanıp mabedin içine götürülür. Asalardan birinin içinden güvercin çıkar. Asa, Yakup ve Elişabe'nin marangoz oğlu Yusuf'undur. Yaşlı bir dul ve çocuk sahibi olan Yusuf, kura kendisine çıktığı için bakire Meryem ile nişanlanır. Onu himayesine alır.²⁸

Kendisine mabet perdesi dokuma görevi verilen Meryem, günlerini bu işle geçirir. Mabet perdesiyle uğraştığı bir gün Kutsal Ruh yanına gelerek ona, Tanrı'nın kelamından hamile kalacağını söyler. Doğacak çocuğun adının İsa olacağını ve onun Tanrı'nın oğlu olduğunu müjdeler. Söylenenlere şaşırان Meryem, henüz bir erkekle birlikte olmadığı hâlde bu durumun nasıl gerçekleşeceğini sorar. Melek, Kutsal Ruh'un üzerine gelip gölge olacağını, böylece Tanrı'nın oğluna hamile kalacağını söyler.²⁹ Meryem, nişanlısının kendisinin hamileliğine kızacağından endişelenir. Bu yüzden Yusuf'a, rüyasında Meryem ile buluşmadan önce hamileliği bildirilir. Yusuf, böyle bir şeyin insanlar tarafından ayıplanacağını düşünerek Meryem'den ayrılmak ister. Bunun üzerine bir melek Yusuf'a, Meryem ile evlenmekten korkmaması gerektiğini çünkü onun Tanrı'nın oğlunu doğuracağını, doğacak çocuğun adının İsa olacağını ve onun halkını günahlardan kurtaracağını söyler. Bu olaydan sonra Yusuf, Meryem'e dokunmaz.³⁰

İsa dünyaya geldiği zaman Sezar, Roma'da nüfus sayımı yapılmasını ister. Bu sebeple Yusuf, nişanlısı Meryem'i yanına alarak, Nasıra şehrinden Beytlehem'e gider. Meryem'in burada çocuğunu doğurma zamanı gelmiştir. Kalabalık bir handa oldukları için yer bulamazlar. Bunun üzerine Meryem, yemliğin bulunduğu ahıra benzer küçük bir odaya girer. Orada doğumunu yapar. Doğduktan sonra çocuğu kundaklayıp bir yemliğe bırakır. Çocuğuna, daha önce melek tarafından kendisine söylendiği gibi İsa adını

²⁸ Günay Tümer, *Hristiyanlıkta ve İslam'da Hz. Meryem*, (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1997), s. 70-71; Yakup İncili 3/1-3; Yakup İncili 5/1-2; Yakup İncili 7/1-2; Yakup İncili 9/1-3.

²⁹ Luka 1/26-37.

³⁰ Matta 1/18-25.

koyar.³¹ Apokrif İncilerde ise Meryem'in bir merkep sırtında Beytlehem'e gittiği, yolda doğum sancısı çekince merkepten inerek bir mağaraya gidip orada doğum yaptığı ifade edilir. Meryem'in doğumuna o civarlarda dolaşan İbrani bir ebenin yardım ettiği söylenir.³²

Matta İncil'inde anlatılanlara göre Kral Hirodes döneminde bazı müneccimler doğudan yıldızları gözleyerek İsa'nın dünyaya geldiğini öğrenir ve onu aramaya koyulurlar. Yıldızları takip ederek İsa'yı bir mağarada bulur ve ona secde ederler. Bu olayı, Kral Hirodes duyar. Çocuğun kendisine getirilmesini ister. Fakat melek Yusuf'a görünerek onların Mısır'a kaçmaları gerektiğini söyler. İsa ve ailesi, Hirodes ölene kadar burada kalırlar. Hirodes ölünce Mısır'dan Nasıra'ya gelip burada yaşamaya devam ederler.³³

İncillere göre Meryem, özel hâllerinden temizlendikten sonra nişanlısı Yusuf ile birlikte bebeğini alıp Kudüs'teki Süleyman Mabedi'ne gider. Çünkü her Yahudi erkeğin Fısıh, Sukot ve Şavuot bayramlarında hac için mabette bulunması gerekir. İsa da Yahudi olduğu için sekiz günlük iken sünnet edilmişti. 40 günlük iken mabede götürülen İsa, bu gidiş gelişini on iki yaşına kadar devam ettirir. Yahudiliğe göre on iki veya on üç yaşına gelen erkeklere dini mükellefiyet bağlamında Bar Mitzva töreni yapılır. Bu törenden sonra çocuk, artık toplumun bir üyesi kabul edilir.³⁴ Bu dini törenle mabette dini mükellefiyet kazanan İsa'ya bir çift güvercin kurban edilir. Mabette bulunan Şimon adında bir adam, İsa'yı görünce mutlu olur. Çünkü ona daha önceden, İsa'yı görmeden ölmeyeceği müjdesi verilmiştir. Şimon, mabette İsa'yı görünce Tanrı'ya şükrederek artık huzur içinde ölebileceğini söyler. Bu olaydan sonra İsa, anne ve babasıyla mabetten ayrılır. Bu arada Kral Hirodes, bölgede

---

³¹ Luka 2/1-8.

³² Yakup İncili, Tischendorf 18/1-2.

³³ Matta 2/1-23.

³⁴ Necati Sümer, "Initiation Ceremony in Primitive Tribes and Some Religions", *Dini Araştırmalar Dergisi* 21/54 (Aralık 2018): s. 75.

askerlerine sınırsız yetkiler vermiş ve bu durum halkı korkutmuştu. Genç Yahudi kadınlar putperestlerin saldırılarından korkar hâle gelmişti. Bunu bilen Yusuf, ailesini korumak için eşi ve çocuğuyla Celile'deki Nasıra Köyü'ne dönmeye karar verir. Yusuf, burada marangozlukla uğraşır. Çocuk İsa, Nasıra'da büyür.³⁵

İsa, dindar bir ailede büyüdüğü için Yahudi inancını, ibadetini ve kültürünü öğrenir. Yahudiliğin temizlik kurallarını, Tevrat'ı okumayı, cumartesi günü sinagoga gitmeyi ve bayramlarda mabedi ziyaret etmeyi alışkanlık haline getirir. İsa, Süleyman Mabedi'ne gittiğinde Yahudi din adamlarıyla zaman zaman tartışmalara girer. Onlara inançlarının yanlışlığı konusunda eleştirilerde bulunur. İsa'ya göre Yahudiliğin özü bozulmuş, din adamları Yahudiliğin biçimsel tarafını ön planda tutmuşlardır. İsa, bu durumu Yahudi din adamlarıyla her fırsatta tartışır.³⁶

Bir gün İsa, ailesiyle Fısıh Bayramı için mabede gittiğinde gözden kaybolur. Anne ve babası, İsa'nın kaybolduğunu fark edip onu her yerde ararlar. Bulamayınca Kudüs'e dönerler. Üç gün sonra tekrar geri dönen ailesi on iki yaşındaki İsa'nın, mabette oturmuş Yahudi din adamlarıyla tartıştığını görür. İsa, onlara sorular soruyor ve inançlarının bozulduğu konusunda eleştirilerde bulunuyordu. Din adamları İsa'nın bu soruları ve zekâsı karşısında hayrete düşmüşlerdi. İsa, kaybolma olayından sonra ailesinin sözünü dinleyerek onlarla Nasıra'ya geri döner. İsa bu tavırlarıyla insanların beğenisini kazanırken Yahudilerin öfkelerini üzerine çeker. Bu çıkışlar, onun çarmıha gerilmesine giden yolu açar. Çünkü o, var olan durumu eleştiriyor ve din adamlarının hoşuna gitmeyecek eleştirilerde bulunuyordu. Özellikle o dönemin muhafazakâr Yahudi grubu Sadukiler, İsa'ya en çok öfkelenen kesimdir. İsa kitleleri etkiledikçe Yahudi din adamları, taraftarlarının azalacağı endişesiyle

---

³⁵ Yahuda İncili 7/14.

³⁶ Yuhanna 2/14-15.

ona yüklenmeye ve hatta onu öldürmek için bahaneler üretmeye başlarlar.³⁷

İsa'nın çocukluğu ve gençliği, kendini yetiştirmek ve geliştirmekle geçer. Daha çocuk yaşta Yahudi din adamlarının yanında Tevrat'ı ve diğer dini bilgileri öğrenir. Bunun için Sinagoglara ve Süleyman Mabedi'ne gider. Hristiyan kaynaklarına göre sadece Kudüs'te değil, daha farklı yerlerde de eğitim alır. Kudüs'ün dışında uzak yerlere giderek eğitimini tamamlamaya çalışır. Özellikle apokrif kaynaklara göre İsa kendini yetiştirmek için o dönemde Asur, Hindistan, Pers ve Mısır gibi ülkelere gider. Buralarda mabetleri dolaşır, farklı ülkelerin din adamlarıyla görüş alışverişinde bulunur. Aynı zamanda İsa buralarda rahipler ve bilginlerle inanç konularında tartışır, hastaları tedavi eder ve bazı mucizeler gösterir.³⁸

İsa, Yahudi din adamları arasında bilgisi ile ön plana çıkar. Bu dönemin Yahudi toplumunda din adamlarının erken yaşlarda evlendirilmesine önem verilirdi. Çünkü evlilik, Yahudiler için Tevrat'ın önemli emirlerinden biridir. Apokrif İncillere göre İsa, erken yaşlarda yoğun bir dini eğitim alır. Bu sebeple ona “Muallim” diye hitap edilir. Bir Yahudi olarak Tevrat'ın “evlenin” emrini yerine getirir. Rivayetlere göre 18 yaşında Yahuda kabilesinden Meryem adlı genç bir kızla evlenir. İsa, Meryem ile yedi yıl evli kalır. Eşinin ölümünden sonra yeniden bir evlilik yapmaz. Tekrar evlenmeme sebebi, Hristiyanlığı daha aktif bir şekilde yaymak içindir. İsa'nın bir oğlunun olduğu da bazı apokrif İncillerde dillendirilen başka bir bilgidir. İncillerde “Muallimin Oğlu” isminin İsa'nın çocuğuna bir atıf olduğu vurgulanır.³⁹ Hristiyanların çoğunluğu tarafından İsa'nın Katolik rahipler gibi bekâr olduğu ve hiç evlilik yapmadığı söylene

---

³⁷ Luka 2/41-52.

³⁸ On iki Havari İncili 6/13.

³⁹ On iki Havari İncili 6/10; Nasaralılar İncili, 20.

de ortaya çıkan bazı Mısır papirüslerinde İsa'nın Magdalenalı Meryem ile evlendiği rivayet edilir.⁴⁰

İsa, Yahudilere vaaza başlamadan önce vaftiz olur. Annesi ve kardeşleri onu vaftiz etmek için Vaftizci Yahya'ya götürmeye karar verir. Fakat İsa onlara, ben ne günah işledim ki vaftiz olayım, der. Daha sonra vaftiz olmayı kabul eder. Böylece ailesiyle beraber Yahya'nın yanına giderler. Yahya, Yahudiye çölünde yaşayan bir vaftizcidir. O, çevresindekilere göklerin egemenliğinin yaklaştığını ve bu yüzden herkesin vaftiz olması gerektiğini vaaz etmektedir. Yahya, çölde deve tüyünden elbise giyen, belinde deri kuşağı olan, çekirge ve yaban balı yiyen bir münzevidir. Kendisine gelenleri Şeria Irmağı'nda vaftiz etmektedir. O yanına vaftiz için gelenlere, suyla vaftiz yaptığını fakat kendisinden sonra gelenin daha güçlü olduğu için insanları Kutsal Ruh ve ateşle vaftiz edeceğini söyler. İsa, ailesiyle birlikte Celile'den Şeria Irmağı'na gelir. Yahya onu görünce, benim seni değil, senin beni vaftiz etmen gerekir, der. İsa ona, şimdilik sen buna razı ol deyip suyun içine girer. O anda gökler açılır ve Kutsal Ruh, bir güvercin şeklinde İsa'nın üzerine konar. Göklerden bir ses, ben sevgili oğlumdan hoşnudum, der. Böylece İsa'nın vaftizi gerçekleşir.⁴¹

İsa, sözü edilen vaftiz olayından sonra kırk gün kırk gece çölde kalır. Burada şeytan tarafından bazı sınanmalardan geçirilir. İncillere göre İsa, şeytanın kendisine sunduğu bütün teklifleri reddeder. O, yalnızca Tanrı'ya itaat edeceğini söyler. Bu sınanmalardan sonra melekler İsa'nın hizmetine girer. Başına gelen zorluklarda ona yardımcı olurlar. Bu olay, İsa'nın tebliğinin başlaması anlamına gelir. İsa, Vaftizci Yahya'nın tutuklandığını öğrendikten sonra çölden ayrılır. İnsanlara Tanrı'nın buyruklarını anlatmaya başlar. Kral Hirodes'in ölümüne denk gelen bu dönemde İsa, gezici bir vaiz olarak tebliğini yapar. İlk olarak Nasıra'ya döner. Ailesini ziyaret

⁴⁰ Ekrem Sarıncıoğlu, *Diğer İnciller (Apokrif İnciller)*, 3. Baskı, (Fakülte Kitabevi, Isparta, 2016), s. 60.

⁴¹ Matta 3/1-17; Markos 1/1-11; 3/1-22.

eden İsa'yı, köylüler susmaya ve orada kalmaya ikna etmeye çalışır. Yakınları İsa vaaz verirse başlarına bir tehlike gelmesinden korkarlar. Fakat İsa, tebliğine devam etmekte kararlıdır. Onların tekliflerini reddeder. Hiçbir peygamberin kendi memleketinde kabul görmediğini bilir. Bu gerçeğin farkında olan İsa, Nasıra'dan ayrılır. Celile Gölü'nün kuzey sahilindeki köy ve kasabalarda tebliğini yaymaya gider.⁴²

İsa, 30 yaşında yolculuklara başlayarak tebliğini farklı yerlere yaymaya çalışır. Tebliğini yaydıka etrafındakilerin sayısı artar. İlk öğrencileri de Celile Gölü'nün kıyısında balıkçılıkla uğraşan Simun ile kardeşi Andreas olur. Bu iki kardeşi ikna eden İsa, daha sonra Yakup ile Yuhanna'yı da aralarına katar. İsa onlara her şeyini bırakarak peşinden gelmelerini söyler. Ona göre öğrencisi olacak kişi annesini, babasını, çocuklarını bırakabilmeli hatta kendi hayatını değersiz görebilmelidir.⁴³ İsa, çevresindeki herkese Yahudiliğin bozulduğunu ve yeni bir inanç sisteminin geldiğini vaaz etmeye başlar. Bunun için Celile civarında bulunan bütün köy ve kasabaları dolaşarak taraftar toplamaya çalışır. Gördüğü herkese bu yeni inanca girmek için acele etmesi gerektiğini söyler. Ona göre insanlar bir an önce tövbe etmelidir. Çünkü göklerin egemenliği yaklaşmaktadır.⁴⁴

İsa, farklı yerleri dolaştıkça daha çok sempati kazanır. Taraftarları giderek artar. Vaaz verirken bazen karşı tarafı ikna etmek için etkileyici eylemlerde bulunur. Onun yaptığı şeyler genellikle hasta tedavi etmek ve cin çıkarmaktır. O dönemde insanlar bu işi para karşılığında yapardı. İsa ve öğrencileri bu işi herhangi ücret almadan yapar. Bu karşılıksız yardımlar, onların insanlar nezdinde kabul görmelerini sağlar. İsa, kendisini Tanrı tarafından gönderilmiş bir kurtarıcı olarak tanıttığında tedavi etme becerisini ortaya koyarak tebliğinde etkili olur. İsa, bu tedavileri kendisinin yapmadığını Tanrı'nın isteği ve müdahalesiyle olduğunu söyler. Bu tebliğ tarzı,

---

⁴² Matta 4/12-17; Luka 4/114-15; Markos 1/14-15.

⁴³ Matta 4/18-22; Luka 14/26.

⁴⁴ Matta 4/17.

İsa'nın kitleler tarafından benimsenmesini kolaylaştırır. Simun'un kayın validesini ateşli hastalıktan kurtarması, Nasıra yolunda cüzzamlı ve kötürüm birisini iyileştirmesi, bazı hastalardan cin çıkarması İsa'nın tebliği esnasında yaptığı tedavi çeşitleridir.⁴⁵

İsa'ya görevi sırasında kadın ve erkek birçok kişi yardım eder. Bunlara İsa'nın öğrencileri veya havarileri adı verilir. Bu kişiler, İsa'ya yardımcı olan sadık görevlilerdir. Havariler, İsa'nın on iki öğrencisinden oluşur. Bunlar, Celile bölgesinde İsa'nın tebliğine başlamasıyla onun etrafında toplanmaya başlar. Her yerde İsa'nın yolunu takip ederler. İsa, neyi anlatıyorsa onlar da aynısını anlatır. İsa, on iki havariyi ikişerli grup halinde çeşitli Yahudi kabilelerine gönderir. Bunlar gittikleri yerlerde İsa'nın getirdiği yeni inanç sisteminden bahsederler. On iki İsrailoğulları kabilesini temsil eden havarilere yetmiş iki kişi daha katılır. Böylece İsa'nın kurduğu bu hareket giderek büyür ve güçlenir.⁴⁶

İsa'nın tebliğ faaliyeti, onun peygamberlik görevinin başladığının göstergesidir. Peygamberliğinin süresinin ne kadar olduğu tartışma konusu olsa da Hristiyanlar, onun üç yıl bu işi yaptığı görüşündedir. İsa, genellikle Celile Gölü bölgesinde Yahudilere tebliğ görevini yapar. Havariler, onu Yahya gibi bir peygamber olarak görürken bazıları da onu bir kurtarıcı olarak görür. İsa kendisi de bir peygamberi kabul eden, peygambere yaraşır bir ödül alacaktır; hiçbir peygamber kendi köyünde kabul görmez gibi sözleriyle bu nitelikte olduğunu göstermiştir.⁴⁷ İsa, peygamber ise onun Tanrı'dan vahiy alması gerekir. Nitekim o da ben Babam'dan ne işittimse hepsini size öğrettim, diyerek havarilere vahiy aldığını söyler.⁴⁸ Başka bir konuşmasında, kendisini sevmeyenlerin, sözlerini

---

⁴⁵ Matta 4/23-25; 8/3; 8/14-15; 10/8; Markos 5/19-20; 21-31; 2/3-5; Luka 9/1-2; 5/12-13; 17-23.

⁴⁶ Matta 10/1-14; Luka 6/16.

⁴⁷ Tomas İncili, 31.

⁴⁸ On iki Havari İncili 73/9.

dinlemediğini fakat bu sözlerin kendisine değil Tanrı'ya ait olduğunu söyler.⁴⁹

İsa, peygamberlik görevi çerçevesinde tebliğ faaliyetlerine başlayınca karşısına Yahudi din adamlarını alır. Özellikle cumartesi günleri Celile'de mabette akıl hastalarını iyileştirmesi ve cüzzam hastalığına yakalananları tedavi etmesi Yahudi din adamlarını çok kızdırır. Bir marangozun oğlunun böyle şeyler yapması onları içten içe öfkelenendir. Fakat İsa, söylediklerini desteklemek için mucizelere başvurmaktan kaçınmaz. Onun gösterdiği ilk mucize, suyu şaraba dönüştürmesidir. Bunu gören havariler, İsa'ya iman ettiklerini beyan ederler. İsa annesi, havarileri ve yanındakilerle birlikte oradan ayrılır. Beraber Kefernahum'a giderler. Birkaç gün burada kaldıktan sonra İsa, Kudüs'te mabede gider. Burada mabedin avlusunun din adamları tarafından kurbanlık hayvanlarla doldurulduğunu görür. Bunun üzerine İsa Yahudi din adamlarına kızar. Onları mabedin avlusundan kovar. Çünkü ona göre Tanrı'nın evi bir hayvan pazarı değildir. Bu kutsal yerin temiz tutulması gerekir. İsa'nın bu davranışı, Yahudi din adamlarının öfkelerini daha da arttırır.⁵⁰

İncillerde İsa'nın fikirlerini desteklemek için gösterdiği başka mucizelerden de bahsedilir. Su üstünde yürümesi, hastaları tedavi etmesi, fırtınayı dindirmesi, ölüleri diriltmesi, cin çıkarıp kovması, yiyecek ve içecekleri arttırması, gelecekteki olaylardan haber vermesi onun diğer mucizelerinden bazılarıdır. İsa, bunları muhataplarını inandırmak için kullanır. Mucize gösterdikçe halk tarafından daha çok sevmeye ve kendisine hayranlık duyulmaya başlanır. Bu durum din adamlarının tepkisinin günden güne arttırır. İsa'ya öfkelenen ve ona karşı çıkanlar genellikle muhafazakâr Yahudi din adamlarıdır.⁵¹

---

⁴⁹ On iki Havari İncili 72/10.

⁵⁰ Yuhanna 2/1-18.

⁵¹ Markos 6/37; Luka 8/49-56; Markos 7/24-30.

İsa, vefatına yakın bir zamanda Fısıh Bayramı nedeniyle Kudüs'e gitmek ister. Beraberindeki havarilerle önce ölü Lazarus'u dirilttiği Beytanya'da altı gün kalır. Orada bir ziyafete katılır. Sofrada bir kadın, İsa'nın ayaklarını Hint Sümbülü yağı ile yıkar. Bunun üzerine Yahuda İskaryot kadınla tartışır. İsa, Yahuda İskaryot'u uyararak kadını rahat bırakmasını söyler. Bu tartışma, Yahuda İskaryot'un İsa'nın gammazlamasına giden yolun habercisidir.⁵² Ertesi gün İsa ve beraberindekiler, Kudüs yolunda Zeytin Dağı'nın yamacındaki Beytfaci Köyü'ne gelir. İsa, burada bir merkebe biner. Merkebin sırtında öğrencileriyle Kudüs'e girer.⁵³ Fısıh Bayramı öncesidir. İsa, Süleyman Mabedi'ne girer. Avluda kurbanlık hayvan satıcılarının yine her tarafa doluştuğunu ve mabedi kirlettiğini görür. Bunun üzerine İsa din adamlarının masalarını devirir ve yaptıklarının yanlış olduğunu söyleyerek onları avludan kovar. Yahudi din adamları, İsa'nın yanına gelerek böyle bir şeyi ne hakla yaptığını sorarlar. Aralarında şiddetli tartışmalar çıkar. Bu haber Romalı idarecilere ulaştırılır. Olaylar büyüyünce akşama doğru İsa ve öğrencileri, buradan ayrılıp Zeytin Dağı'na konaklamaya giderler.⁵⁴

Akşam olunca İsa, kaldıkları evin odasına on iki öğrencisini çağırır. Gündüz vakti mabette gerçekleşen olay havarileri korkutmuştur. İsa'nın bütün havarileri yanına davet etmesi, onları daha fazla telaşlandırır. Hep birlikte masaya otururlar. Bir süre sonra İsa, elini havaya kaldırarak, içimizden biri bana ihanet edecek, der.⁵⁵ Havariler, o kişinin kendileri olmadığını söyleyerek birbirleriyle fısıldaşırlar. Bunun üzerine İsa, eline ekmeğe ve şarabı alarak Fısıh yemeği ritüeline başlar. İsa, İsrailoğullarının Mısır'dan çıkışını canlandırmak ister. Eline ekmeği alarak sırayla oradakilerin hepsine yedirir. Ardından şunları söyler: "Alın yiyin, bu benim sizin için

⁵² Markos 14/1-11.

⁵³ Matta 21/12-11; Luka 19/28-40; Markos 11/1-12.

⁵⁴ Matta 21/1-17; 23-27; Luka 19/45-46; Markos 11/15-16; 27-33.

⁵⁵ Markos 14/17-21; Matta 26/20-25; Luka 22/21-23.

yediğim etimdir. Hatıra olarak bunu koruyun.” Havarilerin her biri, ekmeği alıp yer. İsa, Kızııldeniz’in ikiye yarılması olayına da atıf yaparak bu sefer eline şarap kâsesini alıp, “Alın için. Bu benim insanların günahlarının bağışlanması için dökülecek kanımdır. Bunu benim için koruyun.” der. Havariler şarabı alıp sırayla içerler.⁵⁶ Bu olaydan sonra İsa, sofradan kalkar ve beline bir önlük giyerek bir leğene su döker. Orada bulunan havarilerin hepsinin ayağını yıkar. Daha sonra da havariler sırayla birbirlerinin ayağını yıkarlar. İsa, havarilere Tanrı’nın insanı sevdiği gibi birbirlerini sevmelerini öğütler.

İsa son günlerini havarileriyle Getsemani bahçesinde geçirir. Onlara artık aralarından ayrılma zamanı geldiğini söyleyerek hüzünlü bir konuşma yapar. Kendilerini seviyorlarsa söylediklerinden hiçbir zaman ayrılmamaları gerektiğini belirtir. Sözlerinin Baba’nın emirleri olduğunu ve kendisine itaatin Tanrı’ya itaat anlamına geldiğini ifade eder. Havarilere, söylenecek çok şeyin olduğunu fakat zamanla hakikati bizzat kendilerinin göreceğini söyler. İncillere göre İsa çarmıha gerileceğini bildiği için havarilere bazı öğütlerde bulunmuştur. İsa ve havarileri Getsamani’de karanlıkta beklerken Başrahabin adamları gelir. Beklenildiği gibi İsa’yı tutuklarlar. Havarileri, kılıçlarını çekip karşı koymak istese de askerler sayıca fazla olduğu için bunu yapamazlar. Tutuklanan İsa, Yüksek Rahip Kayafas’ın yanına götürülür. Başrahip onu sorgular. İsa’ya, Mesih olup olmadığını sorar. İsa ona, kendisine ne cevap verirse versin bunun bir şey değiştirmeyeceğini söyler. Sorgulamadan sonra Başrahip Kayafas, İsa’yı eyalet valisi Pontius Pilatus’un mahkemesine sevk eder. Mahkemede Pilatus, İsa’ya birçok soru sormasına rağmen onu tutuklatacak hiçbir geçerli kanıt bulamaz. Pilatus, Yahudilere onu alın, kendiniz yargılayın, der. Yahudi din adamları kendi şeriatlerine göre onu ölümle yargılamayacaklarını söylerler. Bunun üzerine Pilatus, İsa’yı Hirodes’in mahkemesine

---

⁵⁶ Matta 26/26-28; Luka 22/19-20.

gönderir. Hirodes de onda bir suç bulamayınca İsa'yı Pilatus'un huzuruna geri gönderir. Pilatus, İsa'yı ölümlle cezalandıracak bir suç bulamaz. Hatta Fısıh Bayramı dolayısıyla onu affedebileceğini söyler. Bunun üzerine karşıt görüşteki Yahudiler ve mabet görevlileri, Pilatus'tan İsa'yı değil de Barabbas isimli idam mahkûmunu affetmeleri talebinde bulunur. Pilatus bu ısrarlar karşısında Yahudi din adamlarının dediklerini yapar. İsa'yı askerlere teslim eder.⁵⁷

İsa, kendisine sorulan birçok soruyu yanıtsız bırakmış, kendini savunmak yerine sessizliği tercih etmiştir. Birçok durumda Yahudilerin yaptıklarına şiddetli şekilde karşı çıkan İsa'nın bu tavrı ilginçtir. Şafak olduğunda İsa yeniden zincirlere bağlanır. Antonya kalesine hapsedilir. İncillere göre İsa çarmıha gerilmeden önce suçsuz olduğu halde askerler tarafından sözlü ve fiili hakaretlere maruz kalır. Cuma günü kendisiyle birlikte idam cezası alan iki haydut da Golgota denilen yere getirilir. Biri sağında diğeri solunda olmak üzere üçü de çarmıha gerilir. İncillere göre saat on ikiden üçe kadar gökyüzü karanlığa bürünür. Çarmıha gerilen İsa, altıncı saate girerken yüksek sesle “Eli, Eli, lima şavaktani?” yani “Tanrım, Tanrım, beni neden terk ettin” diye bağırır. Bu esnada çarmıhın yanında annesi Meryem, Magdalenalı Meryem, Kleofas'ın karısı Meryem ve bazı kadınlar vardır. İsa, çarmıhta annesine bakarak “İşte Oğlum”, annesi de İsa'ya bakarak “İşte annen” der. İsa, çarmıhta dokuzuncu saatte ruhunu teslim eder.⁵⁸

İsa, cuma günü çarmıha gerilmiş ve can vermiştir. Yahudiler için Şabat öncesi olduğundan İsa'nın bir an önce toprağa verilmesi gerekir. Çünkü Yahudiler, Tanrı'nın dinlenme gününde ve Fısıh Bayramı öncesinde defin işleriyle vakit kaybetmek istemez. Şabat günü cuma akşamından başlayıp cumartesi gününe kadar devam ettiği için hiçbir işin yapılmaması gerekir. Bu yüzden Yahudiler,

⁵⁷ Markos 15/1-20; Matta 27/11-26; Luka 23/1-25

⁵⁸ Matta 27/45-56; Yuhanna 19/19-28; Scot Mcknight, *Jesus and His Death*, (Baylor University Press, Texas, 2005), s. 71-75.

Pilatus'tan İsa'nın bir an önce defnedilmesini isterler. Bunun üzerine askerler İsa'nın bacağını kırmak için yanına giderler. Ölmüş olduğunu görünce karnına mızrak saplarlar. İsa'nın vücudundan kan ve su sızar. Yahudiler bu halde Şabat boyunca İsa'nın çarmıhta kalmasını doğru bulmazlar. Bu yüzden bir an önce çarmıhtan indirip defnetmek isterler.⁵⁹

Aramatyalı Yusuf adında bir kişi, Pilatus'un yanına gelerek İsa'nın cesedini teslim alıp defnetmek için izin ister. Pilatus, izin verir. Yusuf, bir yüzbaşıyla birlikte cesedin yanına gider. Onun ölü olduğunu anlayan yüzbaşı onu Aramatyalı Yusuf'a teslim eder. Ceset alındıktan sonra mür ve sarıbezir özü olarak bilinen yağlarla temizlenir. İsa'nın cesedi, Yahudi geleneklerine göre baharatlarla birlikte keten bir beze sarılır. Sonra çarmıha gerildiği yerde bir bahçenin yanına kaya mezarlığına defnedilir. Vakit akşama yaklaştığı için mezarın üzeri kapatılır ve defin işlemi tamamlanır. Oraya yakın bir yerde bulunan annesi Meryem, Magdalenalı Meryem ve Kleofas'ın karısı Meryem defnedilme işlemi görürler. Burada İsa için ağıt yakarlar.⁶⁰

Safahat'ta geçen Hristiyanlık ve onun merkezi ismi İsa'dan sonra kullanılan diğer dinsel motifler **çan** ve **haç**tır. Bu iki dinsel motif de Hristiyanlıkla özdeşleşmiştir. Dolayısıyla Ersoy'un şiirine bir dine ait malum motifleri kullanması bilinçli bir tercihtir. Bu tercih onun şiirini güçlendiren bir unsura dönüşür. Şair "**Hakkın Sesleri**" adlı şiirinde sözü edilen iki öğeyi şöyle kullanır:

Ezanlar sustu. **Çanlar** inletip durmakta ufukları
Yazık! Hilalin Doğu göklerinde parladığı günler geride kaldı
Zaman artık **Haç**'ın saldırma ve ele geçirme zamanı
Fakat yerlerde kalmış hakların verileceği, yarın var ya hani

---

⁵⁹ Yuhanna 19/31-37; Mcknight, *Jesus and His Death*, 2005, s. 74-76.

⁶⁰ Matta 27/57-61; Markos 15/42-47; Luka 23/50-56.

Ne doğmaz günmüş o, ey güçsüzlerin güçlü Yaradan'ı.⁶¹

Şiir bağlamında kullanılan motiflerden ilki olan **Çan**, esasında sadece Hristiyanlığa özgü değildir. Eski Mısır, Yunan ve Roma geleneklerinde ve Şintoizm gibi Japon dinlerinde kullanılmaktadır. Fakat genel olarak Hristiyanlarla anılmış bir semboldür. Hristiyan ayinlerinin başlama zamanını hatırlatan çan, ilk olarak Kartaca ve Roma'da kullanılmıştır. Önce Batı kiliselerinde ön plana çıkan bu fenomen, 9. yüzyıldan itibaren Doğu kiliselerinde de kullanılmaya başlanmıştır.⁶² Şiirde ezanın karşısı dinsel bir değer olarak ifade bulur. Şair, ezanlar susunca Hristiyan çanının inleyeceğini belirtir. Bir anlamda çanın sesinin çıkması İslam dünyasının suskunluğuna atıf olarak kullanılır.

Ersoy, şiirini dinler tarihi açısından güçlü kılmak ve etkili anlam verebilmek için **Haç** gibi Hristiyanlığa ait başka bir kavram kullanır. Haç, Hristiyanlığın artı işareti biçimindeki sembolüdür. O, İsa'nın bu sembole benzer bir şey üzerinde çarmıha gerilmesini ve onun mezarına konulmasını ifade eden dinsel bir figürdür. Katolikler ve Ortodokslar belli uzunluklarda haç kullanırlar.⁶³ Mehmet Akif Ersoy ise haçı şiirinde Hristiyanların güçlü olduğu döneme vurgu yapmak amacıyla kullanır. Ona göre artık devir Müslümanların değil, Haç'ı temsil eden Hristiyanların zamanıdır. Burada Müslüman dünyasına bir eleştiri vardır.

Ersoy, "**Berlin Hatıraları**"ndaki **Eksik Mısralar**" adlı şiirinde ise yine Hristiyanlığa ait başka bir motif olan zangoç kavramını kullanır:

Deyip de **Zangoç**'a başvurdular. O akılsız da

Halkın öz değerlerine, kullara, Mabud'a

Kirlenmiş zihnine gelip gelip tıkanan pisliği

⁶¹ Ersoy, *Safahat*, 2015, s. 387.

⁶² Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, 1998, s. 86.

⁶³ Kadir Albayrak, "Dinsel Bir Sembol Olarak Haçın Tarihi", *Dini Araştırmalar Dergisi*, 7/19 (Haziran 2004), s. 107-110.

Pencereden lazımlık boşaltırcasına savuruverdi.

Boşandı yerlere küfrün öyle murdarı.⁶⁴

Zangoç kelimesinin yanında şair “**Mehmet Akif Ersoy Süleymaniye Kürsüsünde**” başlıklı şiirinde ise bu kavramdan türeyen ve işin adı olan zangoçluğu kullanır:

Filozof hepsi, fakat pek çoğunun mektebi yok.

Şimdi Allah’a söver... Sonra biraz bol para ver

Hiç utanmaz **Protestanlara zangoçluk** eder.⁶⁵

Zangoç ya da zangoçluk Hristiyanlar için kilise çanını çalan kişiyi ve işi temsil eder. Özellikle Hristiyanların pazar ayini, zangocun çan çalmasıyla başlar. Zangoç bir tür ibadete çağrı vazifesini yerine getiren kişidir. Zangoçluk kavramının yanında şair, aynı zamanda Hristiyanlığın önemli bir mezhebi olan Protestanlık kavramı bağlamında Protestanlar motifini de kullanmayı tercih eder. Böylece bu dine ait birçok önemli bileşeni şiirinin içine yerleştirmiş olur.

Hristiyanlıkta yaygın olan başka bir kavram da misyonerliktir. Hristiyanlıkla misyonerlik özdeşleşmiştir. Bu gerçeğin bilincinde olan Ersoy, “**Mehmet Akif Ersoy Süleymaniye Kürsüsünde**” başlıklı şiirinde misyonerlerin gece gündüz demeden Hristiyanlığı yaydıklarına değinir. Şair, Müslümanların tembelliği tercih edip neredeyse Allah’tan vahiy almayı beklediğini fakat misyonerlerin ise durmadan çalıştığını söyleyerek iğneleme yapar.

Misyonerler, gece gündüz yeri devretmedeler,

Alimlerimiz bilmem, Allah’tan vahiy mi bekler?⁶⁶

Misyonerlik, özellikle Hristiyanlığın yayılmasını ifade eden faaliyetler bütününe ifade etmek için kullanılan bir kavramdır.

---

⁶⁴ Ersoy, *Safahat*, 2015, s. 1051.

⁶⁵ Ersoy, *Safahat*, 2015, s. 369.

⁶⁶ Ersoy, *Safahat*, 2015, s. 341.

Hristiyanlara göre bu eylem İsa ile başlamış ardından havariler, Pavlus ve diğer inananlarla sürmüş kutsal bir görevdir. Tarihsel süreçte bu sorumluluğu sadece bireyler değil, Hristiyan tarikatlar da üstlenmiştir. Nitekim Fransiskanlar ve Cizvitler gibi tarikatlar misyonerlikle bilinir hâle gelmiştir.⁶⁷ Şair Ersoy, Hristiyanlıkta misyonerliğin etkin gücünü ifade etmek ve Müslümanlara da bir hatırlatma da bulunmak için bu unsuru şiirinde kullanmıştır.

3. Mecusilikle İlgili Motifler

Şair Ersoy'un şiirlerinde öğelerinden faydalandığı dinlerden biri de Mecusilik ya da diğer adıyla Zerdüştlük'tür. O, "**Mehmet Akif Ersoy Süleymaniye Kürsüsünde**" başlıklı şiirinde Mecusi kavramını bir kez tekil bir kez de çoğul olmak üzere iki defa kullanır. Bunun dışında Mecusilikle özdeşleşmiş bir fenomeni yani ateş motifine de şiirine konu edinir:

Öyle Kur'an okuyorlar ki: Sanırsın Çince
Bütün adetleri **Mecusi** ayinine benzemekte.⁶⁸

Müslümanlar gibi geçmişi büyük bir milleti
Sonsuza dek aşağılanmaya mahkûm edemem, doğrusu ben
Daha zavallı mıyız yoksa **Mecusilerden**?
Diyeceksin ki asırlarca süren sefil hayat,
Söndürür yücelme ruhunu sonunda heyhat
Göz yumulmakla kör olunmaz; külün altında **ateş**.
Ne kadar kalsa bunalmaz: Hele bir aç hele bir eş.⁶⁹

Şairin şiiri bağlamında kullandığı inanç sistemi olan Mecusilik kadim bir İran dinidir. Mecusilik veya Zerdüştlük, kurucusu Zerdüş

⁶⁷ Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, 1998, s. 264-265.

⁶⁸ Ersoy, *Safahat*, 2015, s. 339.

⁶⁹ Ersoy, *Safahat*, 2015, s. 345.

olan ve ismini de din kurucusundan alan MÖ 1000’li yıllarda İran coğrafyasında ortaya çıkmış bir inanç sistemidir. Doğuşundan günümüze tarihsel süreçte birçok değişim geçirmiş olan bu din, düalizm üzerine kuruludur. İyi ve kötü tanrısal varlıkların birbiriyle mücadelesi üzerinden şekillenen bu inanç sistemi, din kurucusu Zerdüş’tün düalizmi ortadan kaldırma çabaları ile yeni bir görünüm kazanır. Bugün Mecusilik İran’da Gabarlar, Hindistan’da Parsiler ve dünyanın farklı yerlerinde yaşayan diğer bağlılarıyla hâlâ varlığını sürdürmektedir. Kutsal kitapları Avesta ve onun yorumu Zend Avesta, mensuplarına inanç ve uygulamalarında yol gösteren temel metinlerdir. Ateşin kutsal sayıldığı bu inanç sisteminde Ateşgede denilen kutsal mekânlarda, mobed adlı din adamları öncülüğünde ibadet ve dualar yapılır.⁷⁰

Şair sözü edilen şiirde Müslümanların diğer dinlerden ve milletlerden daha otantik olduğunu Mecusilerle kıyaslayarak vurgular. Müslümanların Mecusilerden daha zavallı olmadığını belirterek dinler arasında bir karşılaştırma yapar. Öyle ki Mecusiliğin ateş fenomenine telmih olarak bir dizesini oluşturur. Çünkü Mecusilikte ateş kendisine saygı duyulan bir motiftir. Onların hiç sönmeyen ve devamlı harlanan ateşleri vardır. Din adamları bu ateş etrafında ibadetlerini yaparlar. Ersoy mezkûr gerçeğin farkında olarak ateş kelimesini eş kelimesiyle uyaklı olarak kullanmayı tercih eder.

4. Budizm ile İlgili Motifler

Şair Ersoy’un Safahat’ın da değindiği inançlardan bir diğeri de Budizm’dir. O, bu dinin kurucusu Buda bağlamında Budizm’i bir öge olarak kullanır. Buna göre “**Mehmet Akif Ersoy Süleymaniye Kürsüsünde**” başlıklı şiirinde aydınlanmış ve feyizli şekil olarak Buda kavramına değinir. İslam’ın Japonlar arasında feyizli bir ruhla yayıldığını fakat şeklinin Buda gibi olduğunu söyler.

---

⁷⁰ Şinasi Gündüz, “Mecusilik”, *Yaşayan Dünya Dinleri*, Ed. Şinasi Gündüz, 2. Baskı, (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2007), s. 507.

Sorunu, şimdi Japonlar da nasıl millettir?

Onları anlatmayı başaramam, hayrettir!

Şu kadar söyleyeyim: İslam dininin orada,

Feyizli ruhu yayılmış, yalnız şekli **Buda**

Siz gidin, İslam'ın saflığını Japonlar'da görün.⁷¹

Şairin şiirinde benzetmenin bir unsuru olarak ifade ettiği Buda (MÖ 563), Hinduizm'e tepki olarak ortaya çıkan Budizm'in din kurucusudur. Budizm, MÖ 6. yüzyılda Kuzey Hindistan'da yaşadığı kabul edilen Siddharta Gautama Sakyamuni'nin öğretilerine bağlı olarak ortaya çıkan, Hint ve Asya halkları arasında yayılan bir inanç sistemidir. En önemli kutsal metinleri Pali dilinde yazılmış, Tripitaka (üç sepet) adlı kitaptan oluşan Budizm, iki temel mezhebe ayrılır. Güney Budizm'i olarak bilinen Hinayana mezhebi Sri Lanka, Birmanya, Tayland ve Laos gibi Güney Doğu Asya ülkelerinde; Kuzey Budizm'i olarak bilinen Mahayana mezhebi ise Tibet, Çin, Japonya ve Kore gibi ülkelerde yayılmıştır.⁷²

Hinduizm'in içerisinde reformist bir hareket olarak ortaya çıkan bu din, hayatın ebedi olmadığı, acı ve ıstıraplar üzerine kurulu olduğu felsefesine dayanır. Herhangi bir Tanrı veya yüce gücün varlığını kabul etmeyen Budizm, hayattaki acı ve ıstıraplardan kişinin ancak kendi çabalarıyla kurtulabileceğini savunur. Budizm'e göre kurtuluş, öncelikle bazı hakikatleri kabul etmeye bağlıdır. Bu çerçevede o, dört hakikati ön plana çıkarır. Birincisi, hayatın acılarla dolu olduğudur. Bu acı ve ıstırapların nedeninin arzu olması ise ikinci hakikattir. Üçüncü hakikate göre acı ve sıkıntıları ortadan kaldırmak, bunları istemekten vazgeçmeye bağlıdır. Son olarak arzuların üstesinden gelmek için kişinin *Sekiz Dilimli Yol*'u takip etmesi gerekir. Budizm'e göre bunları iyi kavrayıp uygulayan kişiler,

---

⁷¹ Ersoy, *Safahat*, 2015, s. 339.

⁷² Ali İhsan Yitik, "Budizm", *Yaşayan Dünya Dinleri*, Ed. Şinasi Gündüz, 2. Baskı, (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2007), s. 308.

her türlü arzuyu terk edeceği için samsara çarkından kurtulup *Nirvana*'ya ulaşırlar.⁷³

Ersoy'un Budizm'e ait dinsel bir motif olarak kullandığı Buda'nın hayatı ile ilgili iki farklı anlatım söz konusudur. Biri tarihsel, diğeri mitolojiktir. Bunlar bazen birbirinin içine geçmiştir. Buda'nın ister tarihsel kişiliği isterse de mitolojik kişiliği ön planda olsun Budizm bu her iki hayat kesitinden hareketle şekillenir. Budizm'in inanç esasları, ibadetleri, kutsal mekânları Buda'nın tarihsel ve mitolojik hayatından izler taşır. Tarihi kaynaklar açısından Buda'nın hayatıyla ilgili fazla bir bilgi yoktur. Bir sarayda doğması, sonra oradan ayrılıp inziva hayatına çekilmesi ve ormanda aydınlandıktan sonra öğretisini yayıp 80 yaşında ölmesi şeklinde kısa kesitler vardır. Mitolojik anlatıda ise doğmadan önce mucizevi şekilde hamile kalması, doğduktan sonra mucizeler göstermesi ve bazı mitolojik varlıklarla savaşarak öğretisini yayması şeklinde süren hayat aşamaları söz konusudur.⁷⁴

Sonuç

Mehmet Âkif Ersoy, Türk edebiyatında müstesna yere sahip olan bir şairdir. Şairliğinin yanı sıra birçok önemli vasfı vardır. Bunlardan bir tanesi de dinler tarihi disiplininde hatırı sayılır bilgi birikimine sahip olmasıdır. Ersoy, dinlerle ilgili söz konusu potansiyelini şiirlerine yansıtmaktan geri durmaz. Bu çerçevede onun meşhur eseri *Safahat*, dinlere özgü birçok motifin yer aldığı önemli bir yapıttır. Şair, dinlerle ilgili fenomenleri şiirini derinleştirmek ve güçlü kılmak için kullanır. Bu tavrı ve üslubu sayesinde Ersoy'un şiiri birçok kesime hitap eder.

Şairin *Safahat* adlı eserinde üzerinde durduğu dinler başta İslam olmak üzere Yahudilik, Hristiyanlık, Budizm ve Mecusiliktir. Bunun yanında o Eski Mısır dinsel kültüründen de çeşitli motifler kullanır. Çeşitli inanç sistemlerine ait motifleri şiirlerinde bazen

---

⁷³ Yitik, "Budizm", *Yaşayan Dünya Dinleri*, 2007, s. 321.

⁷⁴ Abdurrahman Küçük v.dğr., *Dinler Tarihi*, (Berikan Yayınevi, Ankara, 2009), s. 226-228.

doğrudan bazen dolaylı olarak işler. Kimi zaman da bazı şiiirlerinde dinsel motifler geçmese bile okur, onun hangi dinden bahsettiğini sezebilir. Bu açıdan din dilini ustaca kullanan Ersoy, eseriyle okura zengin bir muhteva ve biçim sunar. Şair, dinleri de zaman zaman birbiriyle karşılaştırır. Esasında yaptığı karşılaştırmalı dinleri tarihinin yöntemini kullanmaktır. Özellikle Müslüman ve Hristiyan karşılaştırması onun sıkça tercih ettiği bir yoldur. Onun bu yöntemi seçmesi kendi mensup olduğu dinin müntesiplerini bazen yemek bazen de motivasyonlarını sağlamak içindir. Dolayısıyla şair kuru bir işneleme yapmak yerine edebi ve derinlikli bir dille ders alıcı içerik sunar.

Şair Ersoy *Safahat*'ta belirgin olarak Yahudilik ile ilgili İbrahim, Musa ve Davut karakterleri üzerinde durur. İbrahim'in sorgulayıcılığının ve Musa'nın cesaretinin karşısında firavunların kibrini ortaya çıkarır. Hristiyanlık ile ilgili olarak merkezi İsa motifini, çanı, haçı ve misyonerliği dile getirir. Mecusilik bağlamında Mecusi ve ateş kavramını ön plana çıkarır. Budizm inancı çerçevesinde şair bu dinin önemli şahsiyeti Buda'yı işler. Eski Mısır dinsel geleneği kapsamında ise firavun ve II. Amnofis motifinden söz eder. Esasında şairin şiiirleri sadece bu motiflerle sınırlı değildir. Dinler tarihi birikimini dolaylı olarak birçok dizesinde açığa çıkartır.

Safahat, Mehmet Âkif Ersoy'un iç dünyasının derinliğini birçok alan çerçevesinde ortaya çıkaran çok yönlü önemli bir yapıttır. Bu çerçevede dinler tarihi ve onun karşılaştırmalı yöntemi de bu eserde kendisine yer bulur. Şair birçok dini kendi belirgin örnekleri bağlamında dile getirir. Onun şiiirlerini önemli kılan yön de çok yönlü bir gözün zengin bir din dilini ustaca dizelerinde yansıtabilmiş olmasıdır.

Kaynakça

Adam, Baki, *Yahudilik ve Hristiyanlık Açısından Kur'an'ın Tartışmalı Konuları*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2003.

-----, “Yahudilik”, *Dinler Tarihi El Kitabı*, Ed. Baki Adam, Grafiker Yayınları, Ankara, 2015.

Albayrak, Kadir, “Dinsel Bir Sembol Olarak Haçın Tarihi”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, 7/19 (Haziran 2004), ss. 105-129.

Asımgil, Adil, *Kutsal Yerler*, Atlas Kitapları, İstanbul, 2008.

Eroğlu, Ahmet, “Hristiyanlık”, *Dinler Tarihi El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2015.

Ersoy, Mehmet Akif, *Safahat*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2015.

Gündüz, Şinasi, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Konya, 1998.

-----, “Mecusilik”, *Yaşayan Dünya Dinleri*, Ed. Şinasi Gündüz, 2. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2007.

Küçük, Abdurrahman-Tümer Günay-Küçük, Mehmet Alparlan, *Dinler Tarihi*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2009.

Mcknight, Scot, *Jesus and His Death*, Baylor University Press, Texas, 2005.

Sarıçioğlu, Ekrem, *Diğer İnciller (Apokrif İnciller)*, 3. Baskı, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2016.

Sümer, Necati, “Initiation Ceremony in Primitive Tribes and Some Religions”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, 21/54 (Aralık 2018): ss. 61-80.

Tümer, Günay, *Hristiyanlıkta ve İslam’da Hz. Meryem*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1997.

Welch, Adam C, *Prophet and Priest in Old Israel*, Basil Blackwell, Oxford, 1953.

Yitik, Ali İhsan, “Budizm”, *Yaşayan Dünya Dinleri*, Ed. Şinasi Gündüz, 2. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2007.